

Barndomsminner fra området ved Brøset og Reitgjerdet i 1940-årene

Av Randi Moxness

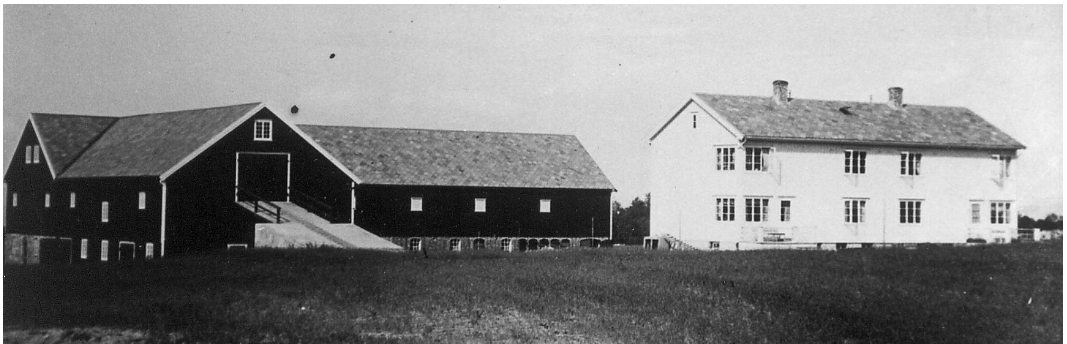
Vi som vokste opp i dette strøket, hadde en fin barndom og oppvekst med store områder hvor vi fikk utfolde oss i lek og moro og bruke vår fantasi.

Fedrene våre hadde sitt arbeid på sykehuset eller gårdsbruket, Brøset, som hørte sykehuset til. Vi hadde en døgnrytme etter deres arbeidsdag med middag kl. 12.00 eller 13.30 da de skiftevis kom heim til 1 ½ times pause, og kveldsmat ved 19.00-tida da det var vaktskifte på sykehuset, slik at noen fedre gikk på vakt til det klokkeslettet, og andre kom heim etter endt arbeidsdag. Omtrent alle mødrene hadde sin arbeidsplass heime, slik at det alltid var noen tilstede heime.

Gårdsbruket på Reitgjerdet

På gårdsbruket Brøset var det en stor driftsbygning, stabbur, potetkjeller i en jordvoll og våningshus, og under krigen ble det satt opp et stort, luftig vedskur. I våningshuset var det fire leiligheter og en hybel. Der bodde gårdsbestyreren, Torvald Olsen og gartner Einar Rønning med familier i 1. etasje, og i 2. etasje bodde gårdsarbeider Ole Bjørnebo og sjåfør Sivert Øien med familier, og på en hybel holdt Sigurd Bakkheim til. Han var sveiser og hadde sitt arbeid i fjøset hvor det var mange melkekyr, ungnaut og kalver, samt en okse.

I den felles inngangen til leilighetene hang det en telefon på veggen som var koblet opp mot sentralbordet på Reitgjerdet sykehus, og som alle kunne be-

Gårdsbruket på Reitgjerdet - Brøset gård - i 1935. Gårdsanlegget ble gjenoppbygd på østsiden av Brøsetvegen etter brannen i 1931.

nytte. I siste halvdel av 40-tallet fikk hver leilighet sin telefon.

Brøset gård lå opprinnelig på vestsiden av Brøsetvegen, men etter at den brant ned i 1931, ble den bygget opp igjen på østsiden av vegen.

Brøset hadde et stort og fint fjøs. De som arbeidet på gården eller sykehuset, fikk kjøpe melk der, og det var stort sett ungenes jobb å hente melka kl. 18.00 i melkbua hvor sveiseren stod med litermål og øste opp melk i spannene vi hadde med. Vi måtte være der litt før kl. 18.00, for da ble resten av melka kjørt av "Blakken og Iversen" til kjøkkenet på sykehuset. "Blakken og Iversen" var et

begrep for oss unger, for det var alltid Iversen som kjørte Blakken. De andre hestene på gården kunne ha forskjellige kjørere.

Vi fikk komme inn i fjøset mens de holdt på med melkinga for å se på kalvene eller bare se på melkinga, likeså fikk vi komme inn i grishuset for å se på grisungene. I stallen fikk vi ikke gå inn alene for å se på hestene, men ofte fikk vi være med en voksen inn.

På selve gårdsplassen og i hagen lekte vi mange slags leker - hoppet paradiset og tau, sang ringleker som "Tyven, tyven", "Slå på ringen" og "sura" og "gjemsel"

Brøset gård før brannen i 1931. Brøsetvegen gikk langs stakittgjerdet. Vinterbildet er utlånt av Astrid Hansen, barnebarn av Niels Chr. Nielsen, Det andre bildet er utlånt av Astrid (Olsen) Jaramillo. Familiene Nielsen og Olsen bodde på gården i 1931.

var fint å leke da det var stort område å springe på og også å gjemme seg på.

Ungene i strøket fikk også ta litt del i gårdsarbeidet som luking i nepeåkeren på forsommeren. Vi fikk 2 øre pr. meter for å tynne kunepene. Dette var populært selv om neperennene syntes utrolig lange når en som ti-/tolvåring lå på alle fire ved den ene enden av åkerene og skulle arbeide seg gjennom et bestemt antall renner, men de yngste fikk ikke så mange renner som de eldre ungene. Vi fikk tildelt pinner som viste lengden mellom hver plante som skulle stå igjen, men etter noe øving greide vi å ha så no-

enlunde riktig øyemål, og det var stor stas den dagen vi kunne gå på kassererkontoret på sykehuset for å hente pengene våre og etterpå vise heime hva vi hadde tjent.

Sommers tid var det populært å få sitte på hesteryggen lørdag ettermiddag når hestene skulle i hamnehagen. Der hvor Brøset Hageby er i dag, var det bl.a. hamneområder og også åkerland. Vi lurte oss selvsagt til å hoppe i høyet når det var kjørt inn på låven, selv om vi ikke hadde lov og ble jaget vekk. Noen ganger gjemte vi oss i høyet, men hadde nok

Flyfoto mot nord i 1936. Reitgjerdet i forgrunnen og Brøset gård bak. Nederst til venstre er Angelltrøa. Foto: Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

noe dårlig samvittighet, for etter en stund gikk vi som regel ned fra låven.

I det store vedskuret på gårdsbruket hvor bjørkved ble hugget og lagret, fant vi også en lekeplass. Det var store mengder bjørkved som lå i hauger i skuret, og der var det fint å klatre når de voksne var gått for dagen.

Gårdsbruket opparbeidet potetland, og pleierne ved sykehuset fikk tildelt oppmålte areal alt etter størrelsen på familien hvor de kunne sette poteter. De måtte selv sette, hyppe og ta opp potetene, og som regel var ungene med, i hvert fall med potetopptaking.

Om våren fant vi i bekkdalene emner til å lage seljefløyer av, og på forsommeren plukket vi liljekonvall, bekkblom og andre blomster. Guttene bygde hytter, jentene dro på tur med dukker og matpakke, og alle lekte vi forskjellige leker som politi og tyv, indianer og hvit osv.

På vinters tid laget guttene skihopp og løyper som jentene også, aller nådigst, fikk lov å prøve seg på, og de tilfrosne bekkene var fine akebaner.

Reitgjerdet sykehus

Reitgjerdet sykehus var som en liten verden for seg selv. Det var mange forskjellige verksteder/aktiviteter, som vevstue, bokbinderi, trykkeri, malerverksted, snekkerverksted, smie, steinbrudd, salmakerverksted og gartneri

foruten gårdsbruk. Det var også et skredderverksted for reparasjon og retting av tøy. På flere av disse verkstedene deltok pasientene i arbeidet, samt på gartneriet og gårdsbruket.

Jeg har en bok – Onkel Toms hytte – som jeg fikk innbundet på bokbinderiet i 1949 av en pasient, nemlig mannen som var justisminister i Vidkun Quislings regjering under krigen, Sverre Rines. Han berget nok livet med at han havnet på Reitgjerdet sykehus da krigen tok slutt.

Under krigen berget også andre livet ved å bli registrert som pasient ved sykehuset, bl.a. en statslos som nektet å løse for tyskerne. Mine foreldre ble godt kjent både med han og hans familie – en kontakt som varte livet ut.

I 2. etasje på sykehuset er det et kirkerom hvor det ble holdt gudstjenester, og det ble også foretatt en vielse der, noe vi unger syntes var både romantisk og spennende. I loftsetasjen i sykehusbygningen var det innredet hybler for ansatte.

Foruten selve sykehusbygningen var det en tomannsbolig hvor kasserer og overpleier bodde, videre var det en noe eldre bygning med to leiligheter hvor forvalteren bodde i 1. etasje og sykehuslegen i 2. etasje. I en egen bolig bodde direktøren, som også var overlege. Så var det en bolig hvor maskinsjefen bodde med sin familie, samt hus som hørte gartneridrif-

ten til. Fyrhus og smie var bygd inntil nordsiden av hovedbygningen. Snekkerverksted og garasje var i egen bygning nord for sykehusbygget.

I den store parken rundt sykehuset ga de gamle, store trærne oss en utfordring til klatring, og vi hadde våre “personlige” greiner vi satt på. I parken var det også huskestativ og ballplass samt en tennisbane. På vinters tid sprøytet en av pasientene ballplassen, slik at vi kunne bruke den som skøytebane.

I bekkdalen like ved direktørboligen var det demt opp en liten dam - Gåsedammen - som vi kalte den. Den hadde en liten øy i midten med et par mindre trær på, og en liten hvit og grønnmalt bro før-

te oss over til øya. Dette syntes vi var veldig fint.

I siste halvdel av 40-årene hadde en pasient fått lov til å disponere et skur som stod i et lite steinbrudd inne på sykehusområdet. Han var glad i dyr og hadde en fin schäferhund som han laget ei lita vogn til. Han dro rundt med hunden og vogna og samlet grismat, for i skuret hadde han andre dyr, bl.a. kaniner og høns, og vi unger fikk komme inn å se på dem.

Om vinteren kunne vi bli frosne når vi lekte ute – vi hadde ikke så godt vintertøy den gang som ungene i dag. Bekkømsko og selbuvotter holdt ikke alltid kulda ute, men vi ville ikke “kaste bort

Parken på nordsiden av sykehusbygningen i 1932 med snekkerverkstedet til høyre og en del av bygningen hvor overpleier og kasserer bodde. I bakgrunnen til høyre er Tunga gård.

Foto: Emil Forsaa, 1932.

tida” med å gå heim og varme oss. Da var det fint å kunne sitte litt i fyrhuset på sykehuset eller gå i smia og se på smeden og hans hjelper når de arbeidet.

Store høydepunkt som vi så fram til i lang tid, var de tradisjonelle festene på sykehuset som vi fikk delta i. Det var St. Hans-festen, høstfesten og juletreffesten 4. juledag. Disse festene var for pasienter og betjening med familie. Det var levende musikk – som regel trekkspill og gitar til dans, og det kunne være underholdning med sang, pianomusikk og/eller tryllekunst.

På St.Hans-festen var det leker ute i parken hvor både barn og voksne deltok, før vi gikk innomhus til mat og dans. På juletreffesten var vi alltid spente på å se det store juletreet som stod midt i festsalen når vi kom, og som vi gikk rundt og sang julesanger, men etter bespisningen ble det flyttet til et hjørne og dansegulvet gjort klart. Festsalen var i den østre fløyen av sykehuset mens bevertning foregikk på en helt annen kant av bygget hvor det var dekket langbord. Vi ungene elsket å springe i de lange korridorene med stengte dører på bestemte plasser hvor det stod pleiere og låste opp og igjen hele kvelden etter som vi sprang fram og tilbake. Jeg tror nok de fleste av ungene lærte seg å danse på disse festene. Vi danset med hverandre og foreldre og også med pasientene, og her som ellers på fester var noen flinke til å danse mens andre bare gikk rundt på gulvet uten tanke på å følge takten i mu-

sikken, men hadde stor glede av det likevel.

På sykehuskjøkkenet, som lå i kjellertasjen, laget de det meste av maten fra grunnen av. De fikk melk og slakt fra gårdsbruket samt poteter, og fra gartneriet bær og grønnsaker.

I kjelleren på vestfløyen av sykehuset var det en utvendig nedgang til et lite rom som var utstyrt for fotografering. En av pleierne hadde ansvar for dette, og blant ungene var det var populært å få gå dit for å fotografere seg.

I gartneriet handlet vi for mødrene våre. Det var spesielt tomater og agurk og også melon utpå høstparten. I et hjørne inne i gartnerihuset var det plantet drueranker, og det var jo et særstykke for oss.

Under krigen hadde nok alle i strøket villagris og/eller høner og kaniner, og en av de som arbeidet på gårdsbruket, hadde travle kvelder i begynnelsen av desember da han hjalp til med grisslakting, som måtte foregå mest mulig i det skjulte, og da kunne det også bli arbeid for unger – som å røre i blodet til det ble kaldt. Heime hos oss foregikk selve slaktingen ute, men arbeidet etterpå foregikk i vaskekjelleren hvor min mor hadde ordnet med mye kokende vann for skolling og store kar til å vaske ut blod fra hode og til å salte ned fleisk og kjøtt. Jeg fikk stå like innenfor døra til vaskekjelleren og se på mens de arbeidet, men lukta og den varme dampen

som var i rommet, gjorde at jeg ikke ble så lenge av gangen.

I hagene våre var det bærbusker, og enkelte hadde eple-, plomme- og kirsebærtrær samt kjøkkenhage med grønnsaker. For ungene var det populært å kunne forsyne seg av rabarbra på forsommeren, selv om den kunne være ganske syrlig, senere reddiker, nepe og gulrøtter. Ellers ble bær, frukt og grønnsaker tatt vare på på best mulig måte av foreldrene våre. Etter krigen da det ble litt bedre tilgang på sukker, laget mine foreldre også vin av hagebær som de serverte om en nabo eller kjenning kom innom en lørdags- eller søndagskveld.

En pasient fra sykehuset fikk i et par år under krigen lov til å dyrke noen tobakkplanter i hagen vår, og hver søndag gjennom somrene kom han for å stelle plantene sine. Han var fra Russland og kom til Norge under den russiske revolusjonen, så vidt jeg vet. Han var liten av

Reitgjerdets fotograf gjennom mange år, Alfred Persson, tok i 1949 dette bilde av Astrid Olsen (Jaramillo), Randi Elvrum (Moxness), Ellen Hagen (Paulsen).

vekst og med langt hvitt skjegg, alltid pent antrukket i innsvinget sort frakk, sort hatt, blankpussete sko og sort spaserstokk med sølvhåndtak, rolig og høflig. Jeg husker jeg fikk sjokoladeplater av han noen ganger. Pasientene fikk til delt litt sjokolade på sykehuset av og til, og jeg fikk nok hans rasjon.

Sykehuset hadde en egen lastebil med fast sjåfør som hadde sine daglige kjøreoppgaver - for eksempel bringing/henting av vasketøy, levering av ting fra sykehuset til firmaer i byen eller henting av varer derfra. Sjåføren hadde alltid med seg en medhjelper, Eck, pasient ved sykehuset, men han bodde på hybel heime hos en pleier, Rafael Hansen. Hver morgen kom han syklende til Reitgjerdet, såfremt føret tillot det, for å returnere igjen i kveldingen.

Mange som bodde lengere unna dette området, syntes det måtte være et "farlig" område å bo og vokse opp i, men jeg tror at ingen av oss unger følte det slik. Vi hadde stort sett ingen redsel for å ferdes i området, og fikk tidlig lære at folk er forskjellige, og at noen kunne avvike fra det som ble oppfattet som normalt, men likevel ha noen gode egenskaper og kompetanser innen spesielle områder. Jeg tror at dette ble for oss unger en naturlig del av hverdagen og oppveksten, som i ettertid har vært en god ballast å ha.